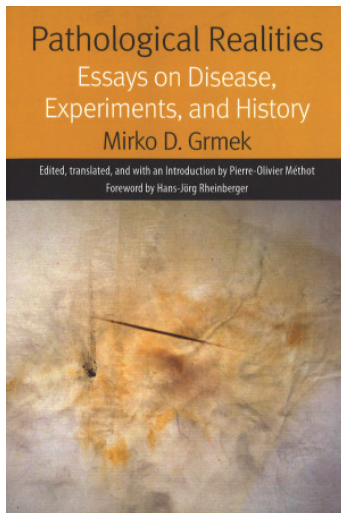

Mikroskopisk og makroskopisk medisinhistorie

ANMELDELSER

KETIL SLAGSTAD

Tidsskriftet

Mirko D. Grmek

Pathological Realities

Essays on Disease, Experiments, and History. 264 s. New York, NY: Fordham University Press, 2018. Pris USD 28

ISBN 978-0-8232-8035-3

Den kroatiske legen, medisinhistorikeren og vitenskapsteoretikeren Mirko D. Grmek (1924–2000) er nok lite kjent i norske medisinske kretser (et søk i Tidsskriftets database ga ingen treff). Det sies at Grmek var flytende i minst åtte europeiske språk i tillegg til at han leste klassisk gresk og latin, og mange av tekstene hans er fortsatt ikke oversatt til engelsk. I en ny bok er nå flere av essayene hans oversatt til engelsk for første gang, andre er publisert på nytt.

Tematisk spenner kapitlene fra aids og aldring til oppdagelsen av leverens glykogenetiske funksjon. Samlet gir boken et godt bilde av Grmek's store iderikdom og dyptloddende kunnskap.

Essayene tydeliggjør to teoretiske linjer i Grmek's forfatterskap: et vitenskapshistorisk makroperspektiv og et mikroperspektiv. La oss først se på makroperspektivet. Grmek var inspirert av historikeren Fernand Braudel, kjent for den franske tradisjonen for de lange linjers historieskrivning (*long durée*). Braudel tok til orde for en ny måte å skrive historie på som så forbi tradisjonen for å konsentrere seg om viktige hendelser og personligheter. Historikere skulle både analysere utvikling over generasjoner (for eksempel demografiske endringer) og pløye dypere inn i de geografiske strukturers egenhistorie med deres mye langsommere tidsrytmer. Slik kunne Middelhavets oppstandelse og endring fremskaffe ny kunnskap om nærliggende lands historie. Ambisjonen var å analysere naturen og kulturen samlet for å kunne skrive *totalhistorie*.

De lange linjers historie speiles dels i Grmek's essay om den lange historien til mekanistiske livsforståelser fra antikkens atomister til Descartes. Ambisjonen kommer tydeligere til uttrykk i begrepet *patocenose* som han introduserte i en artikkel i 1969. Inspirert av 1800-tallsbegrepet *biocenose*, en betegnelse på hvordan organismer i habitat gjensidig påvirker hverandre, representerte *patocenose* en økologisk tilnærming til sykdommers totalhistorie: Menneskers historie er vevd sammen med sykdommer i et økosystem der sykdommer påvirker hverandre i en dynamisk balanse som igjen påvirker sosiale, politiske og kulturelle forhold i samfunnet. Derfor kunne ikke sykdommers historie studeres alene, men måtte sees samlet. Det ledet ham for eksempel ut i en darwinistisk modell for å forstå aidsepidemiens utbredelse: Et mutert virus med høy infeksiositet spredde seg raskt i moderne samfunn gjennom blodoverføringer og partnerbytter. Bekjempelsen av andre infeksjonssykdommer, som tuberkulose, hadde så å si «banet veien» for et nytt virus. Selv om teorien nok var forfriskende da den ble lansert i all sin spekulativitet, faller den på mangel på referanser eller data som kan underbygge den (et spørsmål er vel også om en slik totalteori lar seg bevise eller motbevise). I dag er nok teorien mest interessant som et historiografisk poeng, dvs. i studiet av historiefagets egne metoder og historie. Likevel er *patocenose*-begrepet nyttig ved at det minner oss på sykdommers historisitet og at sykdommers natur alltid står i et forhold til den kulturen og samfunnet de er en del av.

Grmek gjorde også et pionerarbeid gjennom sine mikrohistoriske tilnærminger til laboratorieforskning. Ved å nærlese den franske fysiologen Claude Bernards (1813–78) laboratorienotater banet han veien for et nytt forskningsfelt, teknologi- og vitenskapsstudier (*science and technology studies* eller *social studies of science*), der medisinske og biologiske forskningsprosesser selv blir forskningsobjektet.

Boken er flott redigert med et utfyllende forord av Pierre-Olivier Méthot. Grmek's skrivestil gjør tekstene lett tilgjengelig. Selv om boken nok egner seg best for dem som jobber med medisinhistorie og vitenskapsteori, kan den anbefales til alle som er interessert i medisins historie.

Publisert: 6. mai 2019. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.19.0072

